



HÜZÜN TURİZMİ BAĞLAMINDA KAPALI MARAŞ: TRAVMATİK MİRASIN TURİSTİK DÖNÜŞÜMÜ*

VAROSHA IN THE CONTEXT OF DARK TOURISM: THE TOURIST OF TRAUMATIC HERITAGE

Süheyla ÜÇİŞİK ERBİLEN¹

¹ Doç Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, suheyla.ucisik@emu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2713-8232

Geliş Tarihi / Date Applied 28.12.2025	Kabul Tarihi / Date Accepted 07.02.2026
ÖZET Bu çalışma, turizmin bir alt dalı olan hüznün turizmini, özel ilgi turizmi bağlamında ele alarak Kapalı Maraş örneği üzerinden değerlendirmektedir. Aynı zamanda, çalışma Kapalı Maraş'ın hüznün turizmi kapsamında yeniden turizme kazandırılmasının nasıl değerlendirilebileceği ve bu sürecin ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarının neler olduğu sorularına yanıt aramaktadır. Araştırma, nitel bir yöntem olan durum çalışması deseni ile yürütülmüş ve veri toplama sürecinde literatür taraması, saha gözlemi ve doküman analizi gibi yöntemler kullanılmıştır. Kapalı Maraş, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası kapatılarak birinci derece askeri bölge ilan edilmiş ve 46 yıl boyunca erişime kapalı kalmıştır. 2020 yılında başlayan kademeli açılma süreciyle bölge, turistik ziyaretlere açılmıştır. Çalışma kapsamında, Kapalı Maraş'ın tarihi, kültürel ve ekonomik potansiyeli detaylı bir şekilde analiz edilmiş, bu alanın ziyaretçiler üzerindeki etkileri gözlemlenmiştir. Kapalı Maraş'ın geçmişte Akdeniz'in önemli turizm merkezlerinden biri olduğu, ancak savaş ve çatışmalar nedeniyle terk edilerek 'zamanın donduğu' bir bölge haline geldiği vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, Kapalı Maraş'ın hüznün turizmi bağlamında tarihi doku korunarak yeniden değerlendirilmesinin ekonomik ve sosyal faydalar sağlayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, bölgenin restorasyonu ve yönetimi sürecinde etik yaklaşımlar benimsenmesi, barış ve uzlaşma kültürünün teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Hüznün turizmi, geçmiş trajedilere dair farkındalık oluşturma yanı sıra gelecek nesillerin uzlaşma kültürünü içselleştirmelerine katkı sunabilecek bir araç olarak değerlendirilmektedir. Anahtar Kelimeler: Özel ilgi turizmi, Hüznün turizmi, Kapalı Maraş.	ABSTRACT This study evaluates dark tourism, a sub-branch of tourism, within the context of special interest tourism, through the case of Varosha. At the same time, it seeks answers to the questions of how Varosha can be re-evaluated within the scope of dark tourism and what the economic, social, and cultural dimensions of this process are. The research was conducted using a qualitative method with a case study design, and data collection involved methods such as literature review, field observation, and document analysis. Varosha was declared a first-degree military zone and closed to access following the 1974 Cyprus Peace Operation, remaining inaccessible for 46 years. With the gradual reopening process that began in 2020, the area was opened to tourist visits. Within the scope of the study, the historical, cultural, and economic potential of Varosha was analyzed and the effects of this area on visitors were observed. It is emphasized that Varosha was once one of the most important tourism centers of the Mediterranean, but has turned into a region where "time stands still" due to war and conflicts. In conclusion, the study states that re-evaluating Varosha within the context of dark tourism, while preserving its historical fabric can provide economic and social benefits. Furthermore, it is underlined that ethical approaches should be adopted in the restoration and management process of the region, and a culture of peace and reconciliation should be promoted. Dark tourism is considered not only a means of raising awareness of past tragedies but also a tool that can contribute to future generations' internalization of a culture of reconciliation. Keywords: Special interest tourism, Dark tourism, Varosha.

*



1. Giriş

Küreselleşme ve sosyal medyanın etkisi, turist davranışlarını hızla dönüştürmektedir. Bu dönüşüm, kitlesel/geleneksel turizmden uzaklaşmayı hızlandırmış; özel ilgi turizmi kavramının doğuşuna ve çeşitlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, hüzün turizmi de özel ilgi turizmi türlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Hüzün turizmi kavramını daha ayrıntılı şekilde ele alabilmek için öncelikle özel ilgi turizmi kavramını detaylı bir şekilde incelemek gereklidir. Özellikle yabancı turizm uzmanlarının sıklıkla üzerinde durduğu bu turizm türü, aynı zamanda kitlesel turizme bir alternatif olarak kabul edilmektedir (Tanrısevdi ve Çavuş, 2003).

Özel ilgi turizmi türlerinin temel amacı, turistlerin sürekli değişen beklentilerine uygun çözümler sunmak ve ülkelerin mevcut kaynaklarını etkin bir şekilde kullanarak turistik destinasyonlarda ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan özgünlük ve etkileşim yaratmaktır (Hacıoğlu ve Avcıkurt, 2008). Bu turizm türü, ekonomik anlamda olumlu gelişmeler sağlaması ve olumsuz yönlerinin daha sınırlı olması nedeniyle ideal bir turizm formu olarak değerlendirilmektedir. Kıt kaynakların azalması, doğal ve kültürel değerlerin zarar görmesi, sürdürülebilir turizm yaklaşımlarının (örneğin, eko-turizm) önem kazanması, işletmelerin yıllık gelirlerini on iki aya yayma motivasyonu, turistlerin geleneksel kitle turizminden sıkılarak farklı talepler geliştirmesi ve turistlere yeni deneyimlerle dolu tatiller sunma gerekliliği, özel ilgi turizmi türlerinin gelişiminde etkili faktörler arasında yer almaktadır. Bir başka deyişle, deniz, kum ve güneş temelli geleneksel kitle turizmine alternatif olarak öne çıkan yenilikçi bir turizm anlayışıdır.

Son elli yıl içerisinde yaşanan gelişmeler doğrultusunda, turizm sektörü dünya çapında en büyük ekonomik alanlardan biri olarak ön plana çıkmıştır. Turistlerin değişen ihtiyaçları ve beklentileri, yeni turizm türlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamış ve bu durum alternatif turizm kavramını gündeme getirmiştir. Alternatif turizm, geleneksel tatil anlayışına farklı bir boyut kazandırmayı hedefleyen bir yaklaşım olarak, turistlerin çeşitlenen taleplerine yanıt vermeyi ve mevcut kaynakların daha etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, destinasyonlarda ekonomik, sosyal ve kültürel çeşitlilik ile karşılıklı etkileşim desteklenmiştir (Hacıoğlu ve Ayçıküş, 2008). Korkmaz ve çalışma arkadaşları (2009), farklılaştırmayı, özgün bir değer sunabilmek amacıyla özel bir pazarlama bileşiminin tercih edilmesi şeklinde açıklamaktadır. Turistik ürünlerdeki bu farklılaştırma çabaları, turistlerin taleplerindeki değişikliklerle şekillenmekte ve tüketim alışkanlıklarının dönüşümleri, yeni turizm ürünlerinin geliştirilmesini sağlamaktadır. Turistik tüketicilerin alışkanlıklarında yaşanan son zamanlardaki çeşitlilik, özel ilgi turizmi türlerini açığa çıkarmış ve alternatif turizmin gelişimini desteklemiştir (Alaeddinoglu ve Aliagaoglu, 2007). Özellikle sezon dışı dönemlerde yapılabilme imkânı sunması ve tarihi değerleri turistik açıdan hem koruma hem tanıtma fırsatı yaratması nedeniyle, hüzün turizmi destinasyonlarda turizm hareketliliğini yıl boyunca sürdürülebilir kılmak için önemli bir alternatif olarak değerlendirilebilecek bir turizm türü olarak öne çıkmaktadır.

Özel ilgi turizmi kavramını tanımlamak ve kesin bir çerçeveye oturtmak güçtür, çünkü her bireyin kendine özgü özel ilgi ve ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu bağlamda, turistlerin çeşitlilik gösteren ilgi alanları, özel ilgi turizmi türlerinin ortaya çıkış nedenlerini oluşturmaktadır. Bu durum, dünya üzerindeki birey sayısı kadar farklı özel ilgi turizmi çeşidinin gelişebileceği düşüncesini abartılı olmaktan çıkarmaktadır (Tanrısevdi ve Çavuş, 2003). Özel ilgi turizmi, belirli bir konuya, aktiviteye ya da hobiye özel ilgi duyan bireylerin, bu ilgi alanlarına yönelik gerçekleştirdikleri turistik faaliyetlerdir. Bu tür turizm, bireylerin belirli ilgi alanlarına odaklanarak aradıkları deneyimlere dayanmaktadır. Örneğin, arkeolojik geziler, avcılık, tarım, safariler, kayak, dalgıçlık, festivaller ve kuş gözlemciliği gibi faaliyetlere yönelik planlanan seyahatler özel ilgi turizmi

kapsamında değerlendirilmektedir (Avcıkurt, 2009). Özel ilgi turizmi türleri, turistlerin yalnızca dinlenme ve eğlence arayışından uzaklaşarak, kişisel ilgi alanları doğrultusunda kendilerini geliştirmelerine, yeni bilgiler edinmelerine ve bu süreçte eşsiz deneyimler kazanmalarına olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda, özel ilgi turizmi; savaş alanları, eğitim, macera, ekoturizm, gastronomi, tarih ve kültür gibi oldukça geniş bir yelpazede faaliyet göstererek turistlerin belirli bir alanda derinlemesine deneyimler yaşamasını mümkün kılmaktadır. Literatüre bakıldığında, Dünya Turizm Örgütü'nün özel ilgi turizmine ilişkin tanımı, bu kavramı "belirli bir temaya sahip turistik merkezleri ziyaret ederek bireysel ya da grup olarak katılım sağlanan ve belirli bir alandaki ilgi ve bilgilerini geliştirme amacına yönelik uzmanlaşmış bir turizm türü" olarak ele almaktadır (Akıncı ve Kasalak, 2016: 166). Turizm sektöründe kitlesel anlayıştan uzaklaşarak bireysel deneyimlere yönelimin artması, kişiselleştirilmiş tatil seçeneklerine olan talebi beraberinde getirmiş ve bu durum özel ilgi turizmi kavramının ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Geleneksel turizm yaklaşımlarından farklı olarak, turistlerin ilgi ve beklentilerindeki değişimlere yanıt verebilmek amacıyla özel ilgi turizmi türleri gelişim göstermiştir. Bu geniş çerçeve içinde değerlendirildiğinde, bireylerin yalnızca keyif ve eğlence odaklı değil; geçmişle yüzleşme, anlam arayışı ve duygusal deneyim yaşama isteğiyle yönedikleri turizm türleri de özel ilgi turizmi kapsamında ele alınmaktadır. Bu bağlamda, son yıllarda giderek daha fazla dikkat çeken hüznün turizmi, bireylerin tarihsel, toplumsal ve insani olaylarla ilişki kurma motivasyonları doğrultusunda şekillenen özel ilgi turizmi türlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Günümüzde ise hapishaneler, soykırım bölgeleri, savaş alanları ve doğal afetlerin yaşandığı yerler gibi keder ve acı gibi duygular uyandıran destinasyonlara yapılan ziyaretler de özel ilgi turizmi çerçevesinde değerlendirilmektedir (Kurnaz, Çeken ve Kılıç, 2013). Bu bağlamda, alternatif turizm ve özel ilgi turizmi kapsamında ele alınan turizm türleri arasında, son yıllarda giderek daha fazla ilgi gören hüznün turizmi dikkat çeken bir alan olarak öne çıkmaktadır. Özellikle sezon dışı dönemlerde yapılabilme imkânı sunması ve tarihî değerleri turistik açıdan hem koruma hem de tanıtmaya fırsatı yaratması nedeniyle, hüznün turizmi destinasyonlarda turizm hareketliliğini yılın tamamına yaymak açısından önemli bir alternatif turizm türü olarak değerlendirilmektedir. Buna ek olarak, son yıllarda özel ilgi turizmi literatürü, ziyaretçilerin yalnızca eğlence ve boş zaman odaklı motivasyonlarla değil; tarihsel, toplumsal ve mekânsal belleğe temas etme, anlam arayışı ve duygusal deneyim yaşama isteğiyle de seyahat ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, geçmişte çatışma, zorunlu terk edilme veya travmatik olaylarla ilişkilendirilen mekânların turistik bağlamda nasıl temsil edildiği ve yönetildiği konusu giderek daha fazla araştırma odağı hâline gelmiştir. Güncel çalışmalar, bu tür destinasyonlarda ziyaretçi deneyimlerinin yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda etik, politik ve kültürel boyutlar içerdiğini göstermektedir (Benden, 2021; Nica, 2023; Assylkhanova, Nagy, Morar, Teleubay ve Boros, 2024; Holleran ve Holleran, 2024; Panayidou, Christou ve Saveriades, 2024). Özellikle Varosha üzerine yapılan son araştırmalar, bölgenin turistik bir alan olarak ele alınmasının yerel topluluklar, kolektif bellek ve mekânsal adalet tartışmalarıyla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Holleran ve Holleran, 2024). Bu durum, söz konusu alanların yalnızca turistik çekicilikler olarak değil, çok katmanlı tarihsel ve toplumsal süreçlerin bir parçası olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu çerçeveden hareketle, bu çalışmanın amacı, Kapalı Maraş'ın hüznün turizmi bağlamında nasıl bir travmatik miras alan olarak yeniden anlamlandırıldığını incelemek ve bölgenin turistik, kültürel ve duygusal etkilerini değerlendirmektir.

2. Kavramsal Çerçeve: Hüzün (Karanlık) Turizmi

2.1. Tanımlar ve Tipolojiler

Hüzün turizmi, özel ilgi turizminin, trajik, acı verici veya hüznü tarihî olayların yaşandığı mekânları ziyaret etmeyi içeren bir alt türüdür. Bu kavram, Foley ve Lennon'un 1990'larda ortaya attığı hüzün turizmi olgusu giderek alan yazında kendine daha çok yer açmıştır (Alaeddinoğlu ve Aliagaoglu, 2007). Söz konusu kavramı, Lennon ve Foley (2000), 'karanlık turizm' anlamına gelen 'dark tourism' olarak tanımlamış, Seaton (1996) ise 'thanatourism' terimiyle ifade etmiştir. Seaton (1999), ise geliştirdiği beş gruplu bir tipoloji ile hüzün turizmi kavramını açıklamayı amaçlamıştır. Bu tipolojinin ilk grubunda, idam cezası almış kişilerin ölüm anlarına tanıklık etmek için seyahat eden bireyler yer almaktadır. İkinci grupta, ölüm ya da felaket gibi olayların meydana geldiği bölgelere yapılan turistik ziyaretler bulunmaktadır. Üçüncü grup, ölüm olaylarından sonra mezarlıklara yapılan ziyaretleri kapsarken, dördüncü grup, geçmişteki yaşama dair eski eşyaların sergilendiği müzeleri ziyaret eden bireyleri ifade etmektedir. Bunun yanı sıra, Blom (2000) bu tür turizmi 'morbid turizm' olarak adlandırırken, Slayton (2006) ise 'grief tourism' terimini kullanmıştır. Genel hatları ile, hüzün turizmi, geçmişte gerçekleşen ölüm ve üzüntü olaylarının turistik bir amaç doğrultusunda değerlendirilmesi olarak tanımlanabilir (Aliagaoglu, 2004). Güncel çalışmalar, bu tipolojilerin günümüz ziyaretçi pratikleri, anlatı üretimi biçimleri ve değişen temsil anlayışları doğrultusunda yeniden tartışıldığını ve kavramın kapsamının giderek genişlediğini vurgulamaktadır (Assylkhanova vd., 2024).

Stone (2005) ise ölüm ve acı odaklı ziyaretlerin kökeninin antik çağlara kadar uzandığını vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, ölüm ve acının sembolik anlamlar taşıdığı alanlara yapılan ziyaretleri içeren bir turizm destinasyonu olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda, keder, acı ve ölüm olaylarının yaşandığı mekânlara yönelik gerçekleştirilen gezileri vurgulamaktadır. Albayrak (2013) bu tür turizmi, geçmişte elem veren veya ölümlerin yaşandığı mekânlara karşı duyulan ilgi, merak ve bu alanlara atfedilen değer gibi unsurlardan kaynaklanan motivasyonlarla yapılan seyahatler olarak açıklamaktadır. Aliagaoglu ve Çiltepe (2020), ise hüzün turizmini, insan kaynaklı, teknolojik veya doğal nedenlerle meydana gelen soykırım, işkence veya ölüm olaylarının yaşandığı yerler ile bu olayları anmak amacıyla oluşturulmuş anıt, mabet ve mezar alanlarına yapılan ziyaretler olarak tanımlamaktadır. Hüzün turizmi tüketicileri, üzüntü ve acı duygularını deneyimlemek, aynı zamanda bu olaylardan elde edilen deneyimlerle bir tür içsel huzura ulaşmak amacıyla bu tür destinasyonları tercih etmektedir (Seaton, 1996). Yakın dönem araştırmalar, bu motivasyonların yalnızca merak ve öğrenmenin ötesine geçerek duygusal bağlanma, anlamlandırma ve öznel iyi oluş gibi psikososyal süreçlerle ilişkili olduğunu göstermektedir (Aggarwal, Lim, Dandotiva, Kukreja, 2024). Bu bağlamda, turistleri motive eden temel etmenlerden biri geçmiş yıllarda olan savaşlar, afetler ve toplu ölümler gibi olayların gerçekleştiği mekânları ziyaret ederek, bu olayların yarattığı yaşanmışlıkları yeniden hissedebilme isteğidir (Varol, 2015). Bu seyahatler, turistler açısından geçmişteki zaferlerle gurur duyma, yaşanan acı ve üzüntüleri hatırlama ve anma duygularını yeniden yaşama arzusuyla gerçekleştirilmektedir. Dünya genelinde, hüzün turizmine konu olan pek çok yer, yapı ve simgesel ya da gerçek mezarlık bulunmaktadır. Savaşların yaşandığı mekânlar hem bireyler hem de toplumlar üzerinde farklı şekillerde etkiler bırakan olaylar ve mekânlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle, savaşların gerçekleştiği bölgelere yapılan ziyaretler, son yıllarda dikkat çeken turizm faaliyetlerinden biri haline gelmiştir. İnsanların bu alanlara yönelmesinin arkasında çeşitli nedenler bulunmaktadır. Bu nedenler arasında en önemlileri, tarihsel olaylara duyulan ilgi ve savaşlarda yapılan fedakarlıklara karşı minnettarlık duygusudur (Hall ve Başarın, 2009). Dolayısıyla savaşların yaşandığı bölgeleri ve bu bölgelerdeki savaşlardan geriye kalan kalıntıları ziyaret etme turizmi,

geçmişteki savaşların izlerini taşıyan alanları ve bu alanlarda bulunan kalıntıları keşfetme isteğiyle şekillenen bir turizm türü olarak tanımlanmaktadır (Doğaner, 2006).

Seaton (1999), bir destinasyonun hüzün turizmi kapsamında değerlendirilebilmesi için beş temel özelliği ortaya koymaktadır. Bu özellikler şunlardır:

1. Toplumun, ölüm gibi olaylara tanıklık etmek veya idam cezası almış bireyleri görmek amacıyla ziyaret ettiği yerler.
2. Toplum tarafından tanınan bir kişinin ya da toplu bir ölümün gerçekleştiği alanlara yapılan ziyaretler.
3. Acı veren bir olayın ardından inşa edilmiş mezarlıklar veya anıtlara yapılan ziyaretler.
4. Ölüm olayını temsil eden kalıntıların, kanıtların veya benzer unsurların sergilendiği müzeler.
5. Dini açıdan hüzün ve kutsallık izleri taşıdığına inanılan destinasyonlar.

Bu özellikler, günümüz ziyaretçi pratikleri ve değişen temsil biçimleri doğrultusunda güncel çalışmalarda yeniden tartışılmakta ve kavramın kapsamının giderek genişlediği vurgulanmaktadır (Assylkhanova vd., 2024). Bu çerçevede, bir destinasyonun hüzün turizmi için uygun kabul edilebilmesi belirli kriterleri karşılamasını gerektirmektedir. Buna ek olarak, hüzün turizmine katılacak bireylerin, geçmişte o bölgede yaşamış olan elem, keder ve acı gibi duyguları deneyimleme amacı taşıması, bu tür bir turizm faaliyetinden beklentilerini şekillendirmektedir. Bu bağlamda, bir destinasyonun hüzün turizmine uygun olması için şu faktörler öne çıkmaktadır:

- Bölge, normalin dışında, büyük çaplı ve korkutucu bir olaya tanıklık etmiş olmalıdır.
- Olayın gerçekleştiği yerde, empati kurulmasını sağlayacak ya da o dönemin duygularını yeniden canlandıracak bir yapı, kalıntı veya iz gibi unsurlar mevcut olmalıdır.
- Yaşanan olay, uzun zaman önce meydana gelmiş olsa bile, somut şekilde görülebilir ve algılanabilir olmalıdır.
- Olayın kurbanları ve suçluları net bir şekilde tanımlanabilir olmalıdır (Alili, 2017: 40).

Hüzün turizmi, özel ilgi turizminin bir alt dalı olarak, kendi içinde farklı türlere ayrılmaktadır. Literatür incelendiğinde, hüzün turizminin ekstrem turizm, doğal afet turizmi, korku turizmi, keder turizmi ve savaş turizmi gibi kavramlarla da ifade edilebildiği görülmektedir (Alaeddinoğlu ve Aliagaoglu, 2007). Hüzün turizminin bu alt türleri, temel olarak trajedi, ölüm, keder ve acı içeren olayların etrafında şekillenen turistik faaliyetlere dayanmaktadır. Bu araştırma kapsamında incelenen ülkenin hüzün turizmi, özellikle savaş turizmi bağlamında ele alınacaktır.

2.2. Savaş Alanları Turizmi

Savaşlar, insanlık tarihi kadar eski olup, zaman içinde toplumların kaderini şekillendiren ve bireylerin yaşamlarında derin izler bırakan olaylar arasında yer almaktadır. Tarih boyunca unutulmaz birer olgu haline gelen savaşlar, toplumsal hafızada önemli bir yer edinmiş ve turizm faaliyetlerini de etkileyen unsurlardan biri olmuştur. Hüzün turizmi çerçevesinde savaş alanları turizmi, geçmişte yaşanan askeri çatışmaların veya savaşların gerçekleştiği mekânlara yapılan ziyaretler olarak tanımlanabilir. Bu turizm türü, ziyaretçilere savaşların yaşandığı bölgeleri anlamalarına, bu olaylarla bir bağ kurmalarına ve empati geliştirmelerine olanak tanır. Savaş alanları turizmi, savaş alanlarını, müzeleri, savaş gemilerini, eski uçakların gösterilerini, savaş esirlerini, toplama kamplarını, vahşet mekânlarını, barış sembollerini, siperleri, savaş hastanelerini ve bu tür yerlere düzenlenen rehberli turları kapsamaktadır (Kurnaz ve Kılıç, 2020).

Doğaner (2006), savaş alanları turizmini, bireylerin tarihi ya da güncel savaşların gerçekleştiği mekânları ve bu savaşlara ait kalıntıları görme isteklerinden doğan bir turizm türü olarak tanımlamaktadır (Atay ve Yeşildağ, 2010). Kurnaz ve Kılıç (2020) ise, savaş alanları turizmini, ölümle gerçek ya da sembolik bir şekilde karşılaşma arzusuyla motive olan bireylerin katıldığı bir turizm faaliyeti olarak değerlendirmekte ve bu deneyimi hüzün turizmi kapsamına dahil etmektedir. Savaşlar, insanlık tarihindeki en derin trajediler arasında yer almakta olup, bu trajedilerin unutulmaması ve anılmaya devam etmesi amacıyla savaş alanlarına ziyaretlerin gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

Seaton (1999), Gettysburg, Pearl Harbour, Waterloo ve Normandiya gibi savaş alanlarını, binlerce kişinin gezdiği önemli turistik destinasyonlar arasında değerlendirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, iç savaş sonrasında mezarlıklara gerçekleştirilen ziyaretler ise savaş alanları turizminin erken dönem örnekleri arasında kabul edilmektedir (Atay ve Yeşildağ, 2011). Weir (2003), Fransa ve Belçika'da bulunan I. Dünya Savaşı'na ait Batı Cephesi (Western Front) savaş alanlarına, özellikle 1950'lerden itibaren anma törenleri için ziyaretlerin başladığını belirtmektedir. Ayrıca, Somme bölgesindeki Western Front'un milyonlarca turist tarafından ziyaret edildiğini ve bu alanın turizm açısından mühim bir cazibe merkezi olduğunu vurgulamıştır. Hall ve Başarın (2009), savaş alanlarına yapılan ziyaretlerin nedenlerini, tarihsel ilgi, ünlü bir kahramanın mezarını ziyaret etme isteği, fedakârlık karşısında duyulan minnettarlık, şehitlere yas tutma, savaşın doğasını anlama, geriye kalan anıt mezarları görme gibi unsurlar olarak belirtmiştir.

Smith (1998), savaşla bağlantılı turistik cazibe noktalarının, savaş alanları turizmi açısından büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir. Örnek olarak, Kamboçya'daki Ölüm Tarlaları, Belçika'daki Waterloo, Bosna'daki toplu katliam bölgeleri ve bu alanlarda yer alan anıtlar, Pennsylvania'daki Gettysburg, Dallas'ta John F. Kennedy suikastının gerçekleştiği yer ve Pearl Harbor gibi mekânlar, hüzün turizmi açısından yüksek bir potansiyele sahip önemli turistik çekim merkezleri olarak değerlendirilmektedir. Bu tür mekânların büyük bir bölümü savaşların bıraktığı izlerdir ve her yıl binlerce insan, savaş turizmi çerçevesinde bu alanları çeşitli duygular eşliğinde dolaşmaktadır. Seaton (1996), İngiliz turistlerin Waterloo'yu ziyaret ettikten sonra zafer ve yücelik gibi duygularla geri döndüklerini ifade etmiştir. Savaş alanlarına yapılan ziyaretler genellikle tarihsel merak ve geçmişi anlama arzusuyla başlamaktadır. Ancak ziyaretin sonunda, geçmişe karşı duyulan manevi bir sorumluluğu yerine getirme ya da yas tutma görevini tamamlama hissiyle bir tür içsel rahatlama yaşanmaktadır. Bununla birlikte, savaşın tarihsel kimliğini yansıtan milli parklar da savaş alanlarında gerçekleştirilen hüzün turizmi faaliyetlerinin devam ettiği önemli destinasyonlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, Kozak ve Bahçe'nin (2012) belirttiğine göre, hüzün turizmi kapsamında gerçekleştirilen seyahatler; 1815 Waterloo Savaşı veya 1915 Çanakkale Savaşları gibi önemli savaşların yaşandığı alanlara; Hiroşima'da atom bombası saldırısının yapıldığı ya da 11 Eylül saldırılarının meydana geldiği, insan eliyle gerçekleşen felaketlere sahne olmuş yerlere, tarihi Sinop Cezaevi ve Alcatraz gibi dünyaca ünlü hapisanelere ve Etna Yanardağı'nın patlaması veya 17 Ağustos ve 6 Şubat depremleri gibi doğal afetlerin izlerini barındıran bölgelere yapılabilmektedir. Bu tür destinasyonlar, hüzün turizminin dikkat çeken örnekleri arasında yer almaktadır. Gelibolu Yarımadası gibi savaş alanları (Slade, 2003) ve Leeds'teki Kraliyet Askeri Müzesi askeri tarih müzeleri (Smith, 2006), hüzün turizmi kapsamında ziyaret edilen tipik destinasyon örneklerindendir. Kılıç ve Akyurt (2011), ölüm, korku ve keder gibi olayların yaşandığı mekânların zamanla turistik bir cazibe kazandığını ve bu alanlara yönelik turizm hareketliliğinin giderek arttığını ifade etmektedir. Savaş alanları ve çatışma sonrası mekânlar hüzün turizmi kapsamında en sık ziyaret edilen destinasyon türleri

arasında yer almakta ve bu alanların ziyaretçi deneyimleri, etik tartışmalar ve yerel toplulukların algıları açısından çok boyutlu biçimde ele alınmaktadır (García-Madurga ve Grilló-Méndez, 2023; Dresler, 2024; Panayiotou, Christou ve Saveriades, 2024).

Son yıllarda, dünyanın pek çok bölgesinde hüznün turizmi faaliyetlerinde kayda değer bir artış yaşanmakta olup, turizm endüstrisi bu destinasyonları turistlerin deneyimine sunulan önemli bir turistik ürün haline getirmiştir. Savaş alanları, şehitlikler ve savaş anıtları gibi mekânlara yapılan ziyaretler, hüznün turizmi kapsamına girmektedir. Kıbrıs, hüznün turizmi açısından zengin bir geçmişe sahip olup, savaş ve ölüm gibi trajik olayların izlerini taşıyan birçok destinasyonu barındırmaktadır. Dolayısıyla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşanan trajedinin boyutu, bölgenin savaş alanı turizmi çerçevesinde hüznün turizmi kapsamında değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışmada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin en dikkat çekici hüznün turizmi destinasyonlarından biri olan Kapalı Maraş detaylı bir şekilde incelenmektedir.

3. Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması deseni tercih edilmiştir. Durum çalışması, araştırmacının belirli bir zaman diliminde bir veya daha fazla durumu farklı kaynaklardan derinlemesine incelemesi sürecidir (Creswell, 2007). Söz konusu yöntem, karmaşık toplumsal olguların kendi bağlamı içerisinde bütüncül biçimde anlaşılmasına imkân sağlamaktadır. Bu bağlamda, çalışma konusu olarak Kuzey Kıbrıs'ta 46 yıl boyunca kapalı kalan ve sonrasında hüznün turizmi kapsamında değerlendirilen Kapalı Maraş bölgesi ele alınmıştır.

Araştırmanın veri toplama sürecinde iki ana yöntem kullanılmıştır: literatür taraması ve saha araştırması. İlk olarak, özel ilgi turizmi ve hüznün turizmi konularında mevcut teorik temelleri oluşturmak amacıyla ulusal ve uluslararası alan yazın kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Söz konusu taramada, özellikle Foley ve Lennon'un (2000) 'dark tourism' ve Seaton'un (1996) 'thanatourism' kavramlarına odaklanılmış ve bu alanlarda yapılmış diğer çalışmalar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Alan yazın taramasını takiben saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada, Kapalı Maraş bölgesi yerinde gözlemlenmiş cadde, sokak ve yapılar fiziksel, mekânsal ve simgesel özellikleri bakımından incelenmiştir. Araştırma sürecinde gözlemler sistematik biçimde not alınmış, bölgenin mevcut durumunu belgelemek amacıyla fotoğraflar çekilmiş ve resmî açıklamalar, raporlar ve medya kaynakları gibi yazılı dokümanlar analiz edilmiştir.

Veri analizi sürecinde, literatür taraması, saha gözlemi ve doküman analizinden elde edilen veriler tematik analiz yaklaşımı doğrultusunda ele alınmıştır. Bu kapsamda veriler öncelikle anlamlı birimler hâlinde kodlanmış, ardından benzer kodlar bir araya getirilerek hüznün turizmi, toplumsal hafıza, mekânsal terk edilmişlik ve etik boyutlar gibi ana temalar oluşturulmuştur. Elde edilen temalar, alan yazındaki bulgularla karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Araştırmada birden fazla veri toplama yönteminin birlikte kullanılması (literatür taraması, saha gözlemi ve doküman analizi), yöntemsel çeşitlilik (üçgenleme) sağlayarak çalışmanın geçerliğini ve güvenilirliğini artırmıştır. Ayrıca, saha gözlemlerinden elde edilen bulguların literatür ve doküman verileriyle karşılaştırılması, tek bir veri kaynağına dayalı olası öznellik riskini azaltmayı amaçlamıştır. Araştırma sürecinin tek bir araştırmacı tarafından yürütülmesi nedeniyle ortaya çıkabilecek öznel yorum riskini sınırlamak amacıyla, gözlem bulguları doğrudan betimlemelerle sunulmuş, kişisel yorumlardan kaçınılmış ve çıkarımlar literatürle desteklenmiştir. Bu yaklaşım, araştırmanın nesnellliğini güçlendirmeye yönelik bir önlem olarak benimsenmiştir.

4. Bulgular: Kapalı Maraş'ta Travmatik Mirasın Dönüşümü

Gazimağusa, doğal bir liman içinde kuruluşu Milat'tan önce üçüncü yüzyılla tarihlendirilen bir balıkçı kasabasıdır. Mısır Hükümdar'ının kız kardeşinin ismi olan Arsineo adıyla kurulmuş daha sonra adı Ammohostos olmuş ve yıllar içerisinde de Famagusta'ya sonrasında Mağusa'ya evrilmiş, 26 Aralık 1975 tarihinde Barış Harekati'nda gösterdiği kahramanlıktan dolayı şehre Gazilik unvanı verilerek ismi Gazimağusa olmuştur. Yedinci yüzyılda başlayan Arap akımlarının hedefi olan Salamis kentinde yaşayanların Mağusa'ya göç etmesiyle kent daha yoğun bir şekilde iskân edilmeye başlamıştır. Sahip olduğu doğal liman sayesinde Akdenizli tüccarların sürekli ilgi alanı haline gelmiş ve giderek önemi artmıştır. Luzinyan döneminde kralların taç giyme törenlerinde St. Nicholas Katedralinde yapılması kentin önemini daha da arttırmıştır. Mağusa'ya bağlı yine bir küçük balıkçı barınağı şeklinde olan ve ismi Yenişehir anlamına gelen Varosha ise 17. yüzyılda itibaren yavaş yavaş nüfus artmaya başlamış ve özellikle yerleşim alanı Kato Varosha denilen aşağı Maraş olmuştur (Harita 1). 1571'de Osmanlı döneminin başlamasıyla birlikte Maraş civarında vakıflara ait arazilerin olduğu bilinmektedir bunlardan en önemlileri Abdullah Paşa vakfı, Lala Mustafa Paşa Vakfı ve Bilal Ağa Vakfıdır.

Harita 1. Kapalı Maraş'ın (Varosha) KKTC içindeki konumu ve erişim bağlantıları



Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

1878'de Osmanlı Devleti ile Büyük Britanya arasında imzalanan savunma ittifakı yani Kıbrıs Sözleşmesi ve ardından gelen Lozan Antlaşması'nda da vakıf mallarının kendi yasalarına göre korunacağına dair maddeler bulunmasına rağmen 1913'ten itibaren sistematik olarak İngiliz yönetimi vakıf mallarını şahıslara devretmişlerdir (Kıbrıs Vakıflar İdaresi, 2023). 20. yüzyıl boyunca kentin gelişmesi üç ana unsur üzerine olmuş ve birbirinden belirgin çizgilerle ayrılan turizm, yerleşim ve idari alan olarak planlanmıştır. Özellikle batı kesiminde ziraat alanları yer alırken güneydoğu kesiminde turizm ve konutlar ve bu iki alan arasında kalan yerde de idari fonksiyon özelliği taşıyan binalar yer almaktaydı. Akdeniz'in önemli eğlence ve turizm merkezlerinden biri olan Beyrut'un, Lübnan Savaşı'yla birlikte güvensiz bir alan haline gelmesiyle turizm yatırımcıları kendilerine daha güvenli bir alan olarak Maraş bölgesini seçmişlerdir. Dolayısıyla 1969'dan itibaren bu bölgenin yıldızı parlamaya başlamış, özellikle yabancı sermaye uzun süreliğine burada yapılaşmaya gitmiştir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. 1974 öncesinde Gazimağusa Maraş bölgesinde turizm odaklı kıyı yerleşimi

Kaynak: Açık erişimli kaynaktan alınmıştır. (BBC News (2020). Maraş: Kuzey Kıbrıs'taki plaj 1974'te neden kapatılmıştı?, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48685914>).

Bölgedeki birçok turizm tesisi yanı sıra İngiliz Kraliyet ailesinin bölgede yaptırdığı Golden Sands Hotel, dünyanın ilk 7 yıldızlı oteli olarak anılmaktadır. Otel sadece 10 hafta açık kalmıştır. 1974 olayları esnasında İngiltere Kraliyet Ailesinin ricası üzerine, içerisindeki eşyalarla birlikte muhafaza altında tutulan tek bina olma özelliği taşımaktadır. Otelin içinde ulaşımı sağlayan bir de raylı sistem bulunmaktadır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Kapalı Maraş'ta 1970'lerde inşa edilen Golden Sands Hotel üzerinden bölgenin turizm amaçlı yapılaşma karakterini gösteren bir örnek

Kaynak: Açık erişimli kaynaktan alınmıştır. (GZT, "46 yıllık sır açığa çıktı: Hayalet şehir kapalı Maraş", <https://www.gzt.com/dunya/46-yillik-sir-aciga-cikti-hayalet-sehir-kapali-maras-2517001>).

Anılan dönemde Maraş'ta 10.000 yatak kapasitesine sahip 45 otel 60 apart otel 3000 ticarethane 99 eğlence merkezi 25 kültür binası (tiyatro veya sinema devlet kütüphanesi sanat galerisi) bürolar, 4.649 konut, 21 banka şubesi, 380 henüz yapım aşamasındaki bina ve diğer endüstriyel yapılar bulunmaktadır. Ülke nüfusunun yüzde yedisini barındıran bu alan istihdam açınsındansa yüzde onuna ev sahipliği yapmaktadır. 1974 yılı nüfus kayıtlarına göre Maraş'ta 34.700 toplam

kişinin bulunduğu bunun 29.700'ünü Rum, 180'i Ermeni, 30'u Maronit, 4430 unun İngiliz, 360'nın Türk veya diğer etnik gruplar olduğu görülmektedir (Gürkan, 1982).

20 Temmuz 1974 Barış Harekâtı sırasında 13 Ağustos günü Türk Silahlı kuvvetleri tarafından bu bölge alınmış ve ardından hemen yasak bölge olarak ilan edilmiştir. 2 Ağustos 1975'ten itibaren yapılan nüfus mübadelesi anlaşmasına uygun olarak Kıbrıs Türkleri kuzeyde Kıbrıs Rumları da güneyde iki homojen kesim olmak üzere ayrılmışlardır. Maraş'ta bir bina Birleşmiş Milletlere verilmiş, onun 400 metre ilerisinde altı bina Türk Silahlı kuvvetlerinin kullanımına ayrılmıştır. 1976 yılında Maraş'ın kuzeyinde kalan bazı bölgeler iskâna açılarak önce Güney Kıbrıs'tan gelen göçmenlere sonra da Türkiye'den gelen göçmenlere tahsis edilmiştir. Maraş 1981'de resmi olarak birinci derece askeri bölge ilan edilmiş ve 1974-1990 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir parçası olan Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı tarafından yönetilmiştir. 29 Temmuz 1990'da ise bölgenin denetimi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığına bırakılmıştır. Kapalı Maraş'ın kademeli olarak açılma faaliyeti 8 Ekim 2020'de başlamıştır. 20 Temmuz 2021 itibari ile %3.5'lik bölüm askeri bölge statüsünden çıkartılarak sivilleştirilmiştir. Gazimağusa Belediyesi tarafından ziyaretçilerin deniz kıyısına ulaşımını kolaylaştırmak amacıyla 19 Haziran 2021 gününden itibaren ziyarete açık alanda ring otobüs hizmeti vermeye başlamıştır. Demokrasi caddesindeki, Belediye parkı bugünkü Gazimağusa Belediyesi tarafından düzenlenerek 20 Temmuz 2021'de turistlerin hizmetine sunulmuştur. Buna ek olarak, restorasyonu tamamlanan Bilal Ağa Mescidi, 23 Temmuz 2021 tarihinde yeniden ibadete açılmış ve 47 yıl aradan sonra mescitte ilk cuma namazı kılınmasıyla hem tarihî hem de manevi bir anlam kazanmıştır.

1974 Barış Harekâtı'ndan önce Maraş farklı etnik ve kültürel grupların bir arada yaşadığı canlı bir ticaret, eğlence ve turizm merkezi idi. Kapatılmasının ardından bu hareketliliği kaybetmiş sanki zamanın donduğu bir yer haline gelmiştir. Bir turist olarak buraya gelen insanlar bir yandan bu geçmişteki dinamizmi hayal etmeye çalışırken diğer yandan doğal bitki örtüsünün kapattığı bahçeler, binalar arasında ıssızlık duygusunu derinlerinde hissetmektedirler. Gezmek için gelenler merak, gizem, empati, hüzn gibi karmaşık duygular hissetmektedir. Yaklaşık yarım yüzyıl kapalı kalan evler, evlerdeki eşyalar (Fotoğraf 3), o gün bırakılan yerlerinde olduğu gibi duran araçlar (Fotoğraf 4), yıkılacakmış gibi duran binalar, çökmüş altyapı hüzn ile birlikte yıllardır süregelen Kıbrıs sorunun da bir göstergesi gibidir. Ekonomik açıdan ele alındığında da ziyaretçiler farklı duygu durumları içine girmektedir.

Fotoğraf 3. 47 yıldır olduğu gibi duran eşyalar

Fotoğraf 4. 47 yıldır kullanılmayan araç



Kaynak: Açık erişimli kaynaktan alınmıştır. (GZT, "46 yıllık sır açığa çıktı: Hayalet şehir kapalı Maraş", <https://www.gzt.com/dunya/46-yillik-sir-aciga-cikti-hayalet-sehir-kapali-maras-2517001>).

Gazimağusa halkına bir yandan hüznün turizmi üzerinden bölgeye sağlanan gelirler, yeniden canlanan bazı sokaklar, yollar heyecan verirken, geçmişte burada yaşayan insanların acıları üzerinden kazanç sağlanıyormuş etkisini de yoğun olarak yaşamaktadırlar. Yalnızlıklarına terk edilmiş binalar ve savaştan kalan izler artık bir kültürel miras kavramında değerlendirildiği için restorasyon gündeme geldiğinde birçok konunun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Kapalı Maraş, mülkiyet sorunu, diplomatik ilişkiler, uluslararası hukuk konularında da birçok hassasiyeti barındırmaktadır.

Kapalı Maraş, günümüzde de süregelen çözümsüzlüğün adeta bir sembolüdür. Çatışmaların yıkıcı etkilerini görünür kılarken, aynı zamanda uzlaşma umudunu da taşımaktadır. Dolayısıyla bu bölgeyi ziyaret eden insanlar iki toplum arasındaki gerginliği ve çözüm arayışını aynı anda hissetme imkânı bulmaktadır. Bu alan sadece turistik bir gezi alanı olmaktan öte politik ve tarihsel farkındalık kazandıran bir deneyim sahasıdır. Geçmişte bir arada yaşayan insanların bir takım siyasi oyunlar ve çatışmalar sonrasında birlikteliğinin nasıl kaybedildiğini ve bu durumun nesiller boyu nasıl sürdürüldüğünü de düşünme imkânı kazandırmaktadır. Bu his iki toplumun kolektif hafızasında da derin izler bırakmakta nesilden nesile yapılan aktarımla hala canlılığını korumaktadır. Terk edilmişlik ve ıssızlık duygusunun en ağır şekilde yaşandığı bu alan insanların dünyadaki diğer çatışma bölgelerine karşı olan duyarlılığını da arttırmada etkili olmaktadır. Ziyaretçilerin kafasında beliren ortak soru şudur: Bundan sonra ne olacak? Günlük hayattan aniden koparılmış, eşyaların, mobilyaların, otomobillerin dahi öylece durduğu bu alandaki yarım kalmışlık ve yalnızlık nasıl ortadan kaldırılabilecektir. Çoğu kişi bu soruyu ancak kendi hayal gücünün sınırları kadar cevaplayabilmektedir. Ama aslolan turizm gelirleri düşünülürken etik yaklaşımlara da öncelik verilmesi gerektiğidir. Bölgenin restorasyonu konusunda acele ve plansız girişimler bu temel etik sorunu daha da zorlaştırmaktan öteye gitmeyecektir. Dolayısıyla Kapalı Maraş'ın turizmin hizmetine sunulması planlama ve profesyonel bir turizm yönetişimini de beraberinde getirecektir. Özellikle yerel halkın açılma ve yönetilme sürecinde karar alma mekânizmalarına katılması ekonomik ve sosyal manada katkı sağlayacaktır. Bölgedeki yapıların korunarak kullanılması ve restorasyon çalışmalarının, tarihi dokuya zarar vermeden yürütülmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, bu mekânların kamusal bellek mekânları olarak düzenlenmesi de gereklidir. Bunun yanında, genelde Kıbrıs sorunu özelde Kapalı Maraş ile ilgili bilinç yükseltici programlar düzenlenerek bölgenin sadece turistik bir mekân olarak değil aynı zamanda barış ve uzlaşma kültürü konusunda da öne çıkarılması gerekmektedir.

Hüznün turizminin savaş veya çatışma bölgelerindeki gelecek kuşakların uzlaşma kültürünü içselleştirmelerine katkısı olabileceği düşünülmektedir. Burada yaşayanlar ve ziyaret edenler için barış içinde yaşamının öneminin farkına varmalarını desteklemektedir. Çatışmaların kimseye bir faydası olmadığı tam aksine insanlığın huzurunu, güvenliğini, geleceğini ve umutlarını ne kadar olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu alanlar, savaş, yerinden edilme, ölüm ve acı gibi olguların insanlığa ne kadar ağır bir bedel ödettiğini göstermek açısından da etkilidir.

Fotoğraf 5. Demokrasi Caddesinden görünüm



Kaynak: Arazi gezisi sırasında yazar tarafından çekilmiştir.

Fotoğraf 6. Bitkilerin kapattığı evlerden biri



Kaynak: Arazi gezisi sırasında yazar tarafından çekilmiştir.

Fotoğraf 7. Eski opera binası



Kaynak: Arazi gezisi sırasında yazar tarafından çekilmiştir.

Fotoğraf 8. Açılan bölümde yolların yeniden asfaltlandığı, ancak binaların mevcut durumlarının korunduğu görülmektedir.



Kaynak: Arazi gezisi sırasında yazar tarafından çekilmiştir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Kapalı Maraş'ın hüznün turizmi bağlamında nasıl yeniden anlamlandırıldığını inceleyerek, bölgenin travmatik miras niteliğinin turistik, toplumsal ve kültürel boyutlarını bütüncül bir perspektifle değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bulgular, Kapalı Maraş'ın yalnızca

terk edilmiş ya da geçmişte kalmış bir yerleşim alanı olarak değil; çatışma, yerinden edilme ve kayıp deneyimlerinin izlerini taşıyan, toplumsal hafızanın mekânsal bir taşıyıcısı olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle Maraş, geçmişte yaşanan trajedilerin “sergilendiği” bir turistik alanın ötesinde, tarihsel yüzleşmenin mümkün olabileceği ve kolektif belleğin korunabileceği bir mekân olarak değerlendirilebilir. Araştırma bulguları, ziyaretçilerin Kapalı Maraş deneyimlerini yalnızca merak ya da keşif motivasyonu ile değil; aynı zamanda hüzün, empati, şaşkınlık ve düşünsel sorgulama gibi duygular eşliğinde yaşadıklarını göstermektedir. Bu durum, hüzün turizmi kapsamında ortaya çıkan deneyimin, eğlence odaklı turizm pratiklerinden belirgin biçimde ayrıldığını ve ziyaretçilerin mekânla kurduğu ilişkinin daha derin ve çok katmanlı bir nitelik taşıdığını düşündürmektedir. Dolayısıyla Kapalı Maraş, ziyaretçi açısından pasif bir gözlem alanı olmaktan ziyade, geçmişle yüzleşmeye ve tarihsel farkındalık geliştirmeye olanak tanıyan bir deneyim alanı olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte travmatik mirasın turizmle ilişkilendirilmesi, önemli etik sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Bulgular, Kapalı Maraş’ın turistik kullanıma açılmasına yönelik olası planlamalarda, acının metalaştırılmasına yol açabilecek yaklaşımlardan kaçınılması gerektiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda alanda yapılacak düzenlemelerin; saygı, duyarlılık, doğruluk ve kapsayıcılık gibi etik ilkeler temelinde şekillendirilmesi önem taşımaktadır. Anlatıların tek taraflı değil, çok sesli biçimde kurgulanması; mekânın tarihsel arka planının bağlamından koparılmadan sunulması ve ziyaretçilerin bilgilendirici içeriklerle desteklenmesi, hüzün turizminin ayırt edici niteliğini güçlendirecek uygulamalar arasında değerlendirilebilir.

Uygulamaya dönük olarak, Kapalı Maraş’ta geliştirilecek turizm pratiklerinin yalnızca fiziksel düzenlemelerle sınırlı kalmaması; rehberlik hizmetleri, bilgilendirme panoları, dijital anlatılar ve tematik rotalar aracılığıyla tarihsel farkındalığı destekleyecek biçimde yapılandırılması önerilebilir. Bu tür uygulamalar, ziyaretçilerin mekânı yüzeysel bir “görsel deneyim” olarak tüketmelerinin ötesine geçerek, geçmişle düşünsel ve duygusal düzeyde bağ kurmalarına katkı sağlayabilir. Son olarak bu çalışma, Kapalı Maraş örneğinin hüzün turizmi literatürüne yerel bağlamdan bir katkı sunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, gelecekte yapılacak araştırmalarda, ziyaretçi profilleri, yerel halkın algıları, politika yapımcıların yaklaşımları ve mekânsal dönüşüm süreçleri gibi boyutların nicel ve nitel yöntemlerle birlikte ele alınması, konuya ilişkin daha kapsamlı bir anlayış geliştirilmesine yardımcı olabilir. Bu yönüyle Kapalı Maraş, travmatik mirasın turizmle kurduğu ilişkinin farklı boyutlarını tartışmaya açan önemli bir araştırma alanı olmayı sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- Aggarwal, A., Lim, W. M., Dandotiya, R. ve Kukreja, V. (2024). Dark tourism through the lens of attachment theory and domestic tourists. *International Journal of Tourism Research*, 26(1), e2609.
- Akbulut, O. ve Ekin, Y. (2018). Battlefield tourism: The case of the UK battlefield resource centre and the tourism potential of the war of independence battlefields. *Turkish Journal of Social Research*, 22, 105-142.
- Akıncı, Z. ve Kasalak, M.A. (2016). Sürdürülebilir turizm yönetimi açısından özel ilgi turizminin yeri ve önemi. *Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 161-182.
- Alaeddinoğlu, F ve Aliagaoglu, A. (2007). Savaş alanları turizmine tipik bir örnek: Büyük Taarruz ve Başkomutan tarihi milli parkı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 215-225.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif turizm*. Detay Yayıncılık.
- Aliagaoglu, A. (2004). Sosyo-kültürel miras turizmi ve Türkiye’den örnekler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(2), 55-70. <https://doi.org/10.1501/Cogbil.0000000045>

- Atay, L. ve Yeşildağ, B. (2011). *Savaş alanları ve turizmi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Assylkhanova, A., Nagy, G., Morar, C., Teleubay, Z. ve Boros, L. (2024). A critical review of dark tourism studies. *Hungarian Geographical Bulletin*, 73(4), 413-435.
- Avcıkurt, C. (2009). *Turizm sosyolojisi*. Detay Yayıncılık.
- Başarın, J. ve Hall, J. (2008). The business of battlefield tourism. *Deakin Business Review*, 1(2), 45-55.
- BBC News (2020, 8 Ekim). *Maraş: Kuzey Kıbrıs'taki plaj 1974'te neden kapatılmıştı?*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48685914>
- Benden, L. (2022). *Walking the streets of a nuclear ghost town: Dark tourism in Pripyat (Chernobyl)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Católica Lisbon School of Business & Economics.
- Blom, T. (2000). Morbid tourism – A postmodern market niche with an example from althorp. *Norsk Geografisk Tidsskrift* 54-1, 29-36.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks.
- Doğaner, S. (2006). Savaş ve turizm: Troya ve Gelibolu savaş alanları. *Türk Coğrafya Dergisi*, 46, 1-21.
- Dresler, E. (2024). Exploring moral gaze: Children gazing at suffering in dark tourism. *Tourism Management Perspectives*, 50, 101293. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2024.101293>
- García-Madurga, M. Á., & Grilló-Méndez, A. J. (2023). Battlefield tourism: Exploring the successful marriage of history and unforgettable experiences: A systematic review. *Tourism and Hospitality*, 4(2), 307-320. <https://doi.org/10.3390/tourhosp4020019>
- Gürkan, H.M. (1982). *Kıbrıs tarihinden sayfalar*. Galeri Kültür Yayınları.
- GZT. (2020, 6 Ekim). *46 yıllık sır açığa çıktı: Hayalet şehir Kapalı Maraş*. GZT Jurnalist. <https://www.gzt.com/jurnalist/46-yillik-sir-aciga-cikti-hayalet-sehir-kapali-maras-2517001>
- Hacıoğlu, N. ve Avcıkurt, C. (2008). *Turistik ürün çeşitlendirmesi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Hall, J. ve Başarın, J. (2009). The importance of satisfaction, word of mouth and recommending behavior in battlefield commemorative event tourism: Gallipoli A Case Study, in ATMC 2009: 3rd Advances in Tourism Marketing Conference proceedings, Bournemouth University, Bournemouth, England.
- Kıbrıs Vakıflar İdaresi (2023, Mayıs 30). Kapalı Maraş bilinmeyen gerçekler kataloğu. <https://evkaf.org/haber-kapali-maras-bilinmeyen-gercekler-katalogu>
- Kendle, A. (2008). Dark tourism: A fine line between curiosity and exploitation. <http://www.vagabondish.com/dark-tourism-travel-tours/>
- Kılıç, B. ve Akyurt, H. (2011). Destinasyon imajı oluşturmada hüznün turizmi: Afyonkarahisar ve Başkomutan tarihi milli parkı. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 209-232.
- Korkmaz, S., Eser, Z., Öztürk, S. A. ve Işın, F. B. (2009). *Pazarlama kavramlar-kararlar-ilkeler*. Siyasal Kitapevi.
- Kozak, M.A. ve Bahçe, S. (2012). *Özel ilgi turizmi*. Detay Yayıncılık.
- Kurnaz, H.A., Çeken, H. ve Kılıç, B. (2013). Hüznün turizmi katılımcılarının seyahat motivasyonlarının belirlenmesi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 57-73.
- Nica, M. (2022). *Assessment of tourism lessons from Northern Ireland: A post-conflict perspective*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Coventry University.
- Lennon, J. ve Foley, M. (2000). Dark tourism the attraction of death and disaster. Continuum.

- Panayidou, C., Christou, P. ve Saveriades, A. (2024). Dark tourism development in a leisure destination: The perceptions of the local community in Cyprus. *Journal of Heritage Tourism*, 19(6), 861-879.
- Seaton, A.V. (1996). Guided by the dark: From Thanatopsis to Thanatourism. *International Journal of Heritage Studies*, 2(2), 234-244.
- Seaton, A.V. (1999). War and thanatourism: Waterloo 1815-1914, *Annals of Tourism Research*, 26(1), 130-158.
- Slade, P. (2003). Gallipoli thanatourism: The meaning of ANZAC. *Annals of Tourism Research*, 30(4), 779-794.
- Slayton, L. S. (2006, 3 Temmuz). Ground Zero- Tragedy, terror, and grief tourism. <http://www.grief-tourism.com/ground-zero-tragedy-terror-and-grief-tourism/>
- Smith, V. L. (1998). War and tourism: An American ethnography. *Annals of Tourism Research*.
- Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. Routledge.
- Stone, P. R. (2005). Dark tourism- An old concept in a new world. http://works.bepress.com/philip_stone/26/
- Tanrısevdi, A. ve Çavuş, Ş. (2003). Özel ilgi turizmi ve özel ilgi turizmi kapsamında Kuşadası'nda var olan potansiyel kaynaklar üzerine kavramsal bir inceleme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 9-22.
- Varol, F. (2015). Hüzün turizminin Türkiye'de var olan potansiyeli üzerine kuramsal bir araştırma. I. Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends, and Indicators. 28-30 Mayıs, Konya, Vol.3, 147-160.
- Yükselen, C. (2006). Pazarlama: İlkeler-yönetim. Detay Yayıncılık.
- Weir, D. (2003). The creation of a 'seductive journey to France' for American tourists after World War II, Liverpool Hope University.

Çatışma Beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi, kurum veya kuruluşun finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Etik Kurul İzni: Çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışma tek yazarlıdır.